

Jeanne Demessieux

Van een muziekmedewerker

Zo er misschien enig bezwaar tegen een te sterke registratie kon zijn op het orgelconcert in de Nieuwe Zuiderkerk van Jeanne Demessieux (de snelle delen van Mozart's fantasie verdragen o.i. door hun niet-orgelachtige schrijfwijze slechts een doorzichtige klank) heeft men toch weer tijdens al haar verklaringen het grootst mogelijke ontzag kunnen voelen voor zoveel technische beheersing, zoveel vertrouwdheid met een gecompliceerd instrument, waarop ze tot nu toe maar enkele keren speelde, en tenslotte voor zoveel diepe muzikaliteit. Het valt telkens weer op, dat Jeanne Demessieux zich b.v. in haar Bach-interpretatie geheel verplaatst in de situatie van de luisteraar, en hem — in tegenstelling met veel andere organisten — niet te lijf gaat met „indrukwekkende“ klanklathines van het volle (of bijna volle) werk, maar hem met een registratie van acht-voetsstemmen, die door hogere en vulstemmen niet worden overheerst maar slechts verlevendigd, een stuk als de bekende prelude en fuga in a volkomen helder presenteert. De voordracht van dit werk, evenals die van het koraalvoorspel „Herzliebster Jesu, wir sind hier“ was door de tempovastheid en de artistieke fraseering ook als een model van Bachvertolking te beschouwen. Wie van Jeanne Demessieux indertijd de spirituele visie op Bachs gigue-fuga in G hoorde, zal een dergelijke registerkeus en opvatting in de fuga in C van Buxtehude, die ze na de fantasie van Mozart speelde, wel verwacht hebben. De grote, buitengewoon moeilijk speelbare fantasie van Liszt over „Ad nos, ad salutarem undam“ was daarna meer een demonstratie-object van een weergalozige techniek dan een bron van muzikale ontroering. Een met bewonderenswaardige concentratie en vindingrijkheid uitgevoerde improvisatie (in fantasievorm) over een thema van Piet van den Kerkhoff besloot dit concert.

Orgelconcert van Jeanne Demessieux

Tot de regelmatig terugkerende gastorganisten te Rotterdam behoort de Parijse organiste Jeanne Demessieux. Gisteravond speelde zij voor een goed bezette Nieuwe Zuiderkerk een programma van werken van Bach, Mozart, Buxtehude en Liszt. Zulk een programma ziet er als geheel enigszins anders uit dan wij voor onze orgelconcerten gewend zijn. De Fantaisie no. 2 in f. kl. van Mozart bevat muziek, die zich op de grens beweegt van twee muzikale werelden. Enerzijds is er nog veel polyphonie in te beluisteren, anderzijds kondigt zich reeds duidelijk een nieuwe stijl

aan, die veel organisten maar al te gauw geneigd zijn als weinig-organistisch te bestempelen. Tijdens een orgelbespeeling door Jeanne Demessieux hoort men eigenlijk twee organisten: de kerkorganiste en de concertorganiste. Het Fraeludium en de Fuga in a kl. t. en vooral het ontroerend schone koraal „Liebster Jesu, wir sind hier“, kreeg gisteren een vertolking waaraan alle wereldse gedachten vreemd waren. Op indrukwekkende wijze werden beide werken ten gehore gebracht. Ook de Fuga van Buxtehude klonk in de lichte en speelse weergave van de concertgeefster wel degelijk als kerkmuziek. De Fantaisie van Liszt ademt echter wel een heel andere geest. Pompeus, brilant, maar niet overal even belangrijk en voornamelijk met een tikje vals pathos, waaraan Liszt in zijn werken meestal niet ontkwam. Het spel van Jeanne Demessieux muntte, evenals in alle andere voorgedragen composities, uit door grote technische nauwkeurigheid en duidelijkheid. Wat dit laatste betreft kwamen snellerhythmische figuurtjes op het pedaal al even duidelijk door als op de mannalen. Een grote attractie met een zekere sportieve inslag vormde weer de improvisatie op een door Piet van Kerkhoff opgegeven thema. Het was bewonderenswaardig, wat de concertgeefster van het springerige thema (en een bepaald onderdeel hiervan) wist te maken. Volkomen zeker en doelbewust. Zo kregen de talrijke toehoorders een improvisatie te horen, die eer de indruk maakte van een met zorg bestudeerde compositie. Uit deze improvisatie spraken wel heel duidelijk de grote verbeeldingskracht, de enorme technische paraatheid en de grote kennis van de vormgeving.

"Pauw" W

Ademloos luisterden men naar orgelspel van Jeanne Demessieux

MET DIEP ONTZAG en intense aandacht is er in de Nieuwe Zuiderkerk gisteravond door velen weer geluisterd naar het grandioze orgelspel van Jeanne Demessieux, en niet het minst tijdens haar improvisatie, een fantasie in enkele aaneengeregen delen over een thema, dat Piet van den Kerkhoff haar op gaf.

Het mag waar zijn, dat de jonge organisten uit de school van Marcel Dupré (bij hem is improvisatie een verplicht „vak“) alle volgens bepaalde procédés te werk gaan, deze vaktechnische „ingrediënten“ kunnen toch niet veel meer dan een stramen geven, waarop slechts met 'n aangeboven concentratievermogen, uiterste muzikale ontwikkeling en felloze techniekbeheersing een kunstwerk gebouwd kan worden. Zulk een kunstwerk groeide er van noot tot noot onder de handen van Jeanne Demessieux, die het scherzo-achtige motief in d-mineur eerst speelde, het daarna enkele minuten overdacht en — waarschijnlijk — tésste op zijn mogelijkheden, en daarna vastberaden een snel, motorisch bewogen deel opzette, waarin vooral de eerste helft van het gegeven een grote rol speelde. Een meditatief langzaam deel volgde, vol prachtige harmonische wendingen, een soort doorwerking kwam daarna, waarin het laatste stuk van 't thema kwam opduiken, en voort een rijke verscheidenheid van

allerlei mogelijkheden en combinaties, die maar met dit thema (vaak in tweeën gedeeld) zijn te bedenken; natuurlijk ontbrak ook een fugatische behandeling niet. Met een zekerheid, die men verwacht van iemand die dit orgel dagelijks bespeelt, heeft de grote kunstenaar te voren weer composities van Bach (prelude en fuga in gigue-rhythme) en Liszt uitgevoerd. Van de laatste hoorde men de wel erg breedsprakige fantasie over „Ad nos, ad salutarem undam“, die echter in muzikaal opzicht toch niet achterstaat bij de bekende fantasie over B.A.C.H. De enorme moeilijkheden — vooral wat de rappe vingertechniek in passagespel betreft — zullen wel oorzaak zijn van de zeldzame verschijning op de programma's. De volmaakte beheersing van deze moeilijkheden (nergens viel maar de geringste aarzeling te bespeuren!) deed iedereen ademloos luisteren, zodat men de muzikale tekorten van het stuk vergat. H. VAN BOR

"Vrije Volk" A. van Amerongen.

Jeanne Demessieux concerteerde in Nieuwe Zuiderkerk

Al klónk er dan gisteravond na afloop van het concert, dat Jeanne Demessieux in de Nieuwe Zuiderkerk gaf geen applaus: het was niettemin duidelijk merkbaar en voelbaar, dat het spel van deze Franse organiste op de toehoorders weer een grootse en diepe indruk had gemaakt. Langzamer dan gewoonlijk verliet men zijn plaats en zou Jeanne Demessieux nog verder hebben gespeeld, dan zou dit zeker tot grote voldoening en dankbaarheid hebben gestemd, want men raakt op haar spel niet uitgeluisterd. Hier kan dan ook stellig het woord meesterlijk wordt gebezigd, omdat elke interpretatie niet alleen gedragen wordt door een fenomenaal technisch vermogen, maar evenzeer door een zeer sterk persoonlijk geaccentueerde artistieke, die in de zeldzaam open en rijk geschakeerde registratie, de krachtige rhytmiek en brede opbouw tot uitdrukking komt.

De prelude en fuga in a van Bach, de Fantasie no. 2 van Mozart en de Fantasie van Liszt (om slechts de grote werken te noemen) kregen dan ook een vertolking die op zeldzame wijze boeide. Ten opzichte van dit laatste stuk zegt dit wel wat, want zoals zoveel muziek van Liszt, is ook dit niet vrij van langdradigheid en muzikale leegheid. Maar Jeanne Demessieux wist deze bezwaren volkomen „weg te spelen“ en dit geldt als een grote bijzonderheid, want zulks lukt slechts de allergrootste organisten.

Veel artistiek genot ook schenken altijd haar improvisaties. Dit maal improviseerde zij weer op 'n goed gevonden, capricieus, doch lastig thema van Piet v. d. Kerkhoff. In een woord bewonderenswaardig en dit zowel om de fantasie, gedecideerde zeer knappe verwerking van het gegeven en harmonische vindingrijkheid.

H. VAN BOR

"Pauw"

69

Jeanne Demessieux

ROTTERDAM. — Na lange tijd van afwezigheid heeft Jeanne Demessieux ook muzikaal Rotterdam in de Statensingelkerk weer eens van haar grote talenten laten profiteren. In een voor haar smaak typerend programma, dat afzag van Duitse romantici en n-romantici, maar een ruime plaats aan Bach inruimde, klonk dit orgelspel weer vóór alles als de uiting van een van muziek bezeten kunstenaar en in de tweede plaats als een demonstratie van verbluffende technische vaardigheid.

Hoogtepunten waren voor ons gevoel Bachs gigue-fuga in G, zijn concert in a naar Vivaldi, dat we al eerder van haar hoorden, Francks prélude, fugue et variation en twee werkjes van haarzelf; een kort koraal op een gregoriaans thema en een capricieuze etude over het effect van snel repeterende noten. Bachs toccata in F klonk wat scherp door een surplus aan boventonen, en in het koraal Das alte Jahr vergangen ist leek ons de keuze van een scherp tongwerk niet zo passend voor dit stuk. Messiaen's hybridische compositie Dieu parmi nous vereist maximale virtuositeit en op dat punt viel er heel veel te bewonderen, maar verder is ook dit werk niet al sérieux te nemen.

De slot-improvisatie over een thema van J. J. de Vos had menig interessant aspect, maar klonk toch niet zo „raak“ als we het van deze organiste wel eens eerder hoorden.

H. van Doorn

"Vrije Volk"

JEANNE DEMESSIEUX in Statensingelkerk

DE ORGANIST van de Statensingelkerk, J. J. de Vos, had het thema geschreven, waarop Jeanne Demessieux aan het eind van haar recital in deze kerk heeft geïmproviseerd. Het is een zeer geschikt thema; kort en bondig, en goed te harmoniseren. De beroemde Franse organiste, die het op dat moment voor het eerst zag, heeft er voor de vuist weg een driedelig, symphonisch geaard stuk op gefantaseerd, dat vooral in de beide eerste delen veel spontane inspiratie en contrapuntische vindingrijkheid verried.

En al klonk het snelle slotdeel minder overtuigend (onwillekeurig verviel ze tot figuren, die verwant zijn aan het slot van Francks derde Koraal; het opgegeven thema bevat elementen, die Franck daar nl. ook gebruikt), we hebben toch weer met grote bewondering geluisterd naar het vakmanschap en de bewijzen van tegenwoordigheid van geest, die de basis van zo'n improvisatie vormen.

De muzikale fantasie van Jeanne Demessieux in twee composities van haar: een koraal op een Gregoriaans thema (Tu es Petrus), een kort stuk waarvan de inhoud een „granieten“ stevigheid bezit en voorts een Etude,

waarin snel gerepeteerde noten de kleur bepalen. Die Etude demonstreerde wel treffend het rappe muzikale denken van de organiste: het lijkt ook hier alsof haar onder het spelen (of onder het componeren, d.w.z. het spelen in gedachten!) allerlei kleurencombinaties invielen, die op moderne orgels mogelijk zijn.

Olivier Messiaen, van wie ze het werk „Dieu parmi nous“ uitvoerde, gaat hierin nog een stapje verder, en wel zo ver, dat er weinig logica en innerlijke noodzaak meer in te bespeuren valt. De titel luidt dus „God te midden van ons, mensen“ maar evenals bij veel experimentele schilderingen kan een normaal mens er misschien wel twintig andere titels aan geven. In elk geval is het een erg moeilijk stuk. Het werd een staal van enorme virtuositeit.

Francks „Prélude, fugue et variation“ is ons echter liever. De innige expressie ervan droeg Jeanne Demessieux met artistiek rubato en smaakvolle fraseering over op het publiek. Ook een viertal werken van Bach, de grootste orgelcomponist, maakt natuurlijk weer veel indruk, al leek soms de registerkeuze wat te veel afgestemd op grote orgels in grote kathedralen. Het betrekkelijk nieuwe instrument in deze kerk, die geen typische kerk-acoustiek bezit, klonk in de Toccata in F daardoor wat scherp en ook het koraalvoorspel „Das alte Jahr vergangen ist“ kwam er een beetje droog uit. Voorts was er nog het speelse „Basse et Dessus de Trompette“ van Clérambault.

Er was verheugend veel publiek en na de improvisatie klonk een spontaan applaus.

A. VAN AMERONGEN.

"Vrije Volk"

Jeanne Demessieux concerteerde in de Statensingelkerk

WANNEER Jeanne Demessieux Bach speelt, krijgt men niet een Bach met een streng Calvinistische ondergrond te horen, zoals dat in ons land vaak het geval is, maar een levensblij, soms zelfs wat frivole Bach, zoals in het dansende begin van de Giga, die „Fuga in G“ heet. Sublim klonk het wiegende middendeel van de „Tocatta in F“, zilverblank en raffijn het Adagio uit het Vilvaldi-concert in a, waarvan de hoekdelen van een sprankelende klankenpracht waren. Rustig en breed als een peinzende overdenking volgde hierna het Koraal „Das alte Jahr vergangen ist“.

Heel typisch en vol afwisseling was de compositie, die Clérambault „Basse et Dessus de Trompette“ heeft genoemd, en als kristal zo doorzichtig speelde de organiste het meesterwerk van haar grote landgenoot César Franck, „Prélude, Fugue et Variation“.

In twee eigen werken bewees Jeanne Demessieux, dat zij het vak componeren volkomen meester is. Zeer karakteristiek klonk het bijzonder korte Koraal „Tu es Petrus“ met zijn stoten in de bas, en in een

wonderlijke sfeer van halfinten gehouden was de „Etude“ die het spel van de zomerwind door het lover zou kunnen verbeelden. Van Olivier Messiaen had de concertgeefster een stuk gekozen, dat niet zo gewild modern was als wij van deze componist gewend zijn. In zijn „Dieu parmi nous“ hadden de als kaatseballen opspringende accoorden in het begin en het fanfare-achtige slot iets zeer aantrekkelijks.

Het slot van het concert was een improvisatie over een pittig thema van vier maten, dat de organist van de Statensingelkerk, de heer J. J. de Vos had opgegeven. Op een liggende bastoon bouwde de organiste eerst een krijgshaftige mars op, het tweede deel werd een gedragen, zangerig stuk en het derde kreeg een stuwend karakter.

De zeer velen, die gisteravond in de Statensingelkerk geboeld naar dit zeer uitonderlijk fraale orgelspel hebben geluisterd, brachten Jeanne Demessieux na haar meestelijke improvisatie dank met een geestdriftig applaus.

G. M. Dersjant